

Agnieszka Borek

Era Ewaluacji Sp. z o.o., Program wzmacniania efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły

prof. dr hab. Grzegorz Mazurkiewicz

Instytut Spraw Publicznych, Uniwersytet Jagielloński

Nie wiedzą, co wiedzą – uczniowie w procesie edukacyjnym w świetle wyników ewaluacji zewnętrznej

Jakość procesów edukacyjnych jest wyzwaniem dla każdego systemu edukacji, dla każdej szkoły i dla każdego nauczyciela. Z wyzwaniem tym wiążą się pytania o to, jaka jest obecnie jakość procesów edukacyjnych w polskich szkołach. Rozważania te opieramy o wyniki analizy danych zebranych podczas ewaluacji zewnętrznych przeprowadzonych w roku szkolnym 2012/2013 w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.

Ewaluacja zewnętrzna w Polsce jest od 2009 roku realizowana w całym kraju w odniesieniu do wymagań, jakie państwo sformułowało wobec szkół i placówek. Wymagania te wyznaczają pożądaną stan w systemie oświaty, pokazując jego, uznane za kluczowe, cele i zadania, nie obejmując jednak wszystkich możliwych zagadnień związanych z różnymi obowiązkami szkół wobec uczniów i rodziców. Wskazują natomiast strategiczne i priorytetowe kierunki działań, które wiążą się z wyzwaniami stojącymi przed współczesnymi społeczeństwami. Od września 2013 roku wchodzi w życie 12 wymagań wobec szkół (od 2009 do czerwca 2013 obowiązywało 17 wymagań). Obecne wymagania to:

- Szkoła lub placówka realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój uczniów.
- Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się.
- Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej.
- Uczniowie są aktywni.
- Respektowane są normy społeczne.
- Szkoła lub placówka wspomaga rozwój uczniów, uwzględniając ich indywidualną sytuację.
- Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych.
- Promowana jest wartość edukacji.
- Rodzice są partnerami szkoły lub placówki.
- Wykorzystywane są zasoby szkoły lub placówki oraz środowiska na rzecz wzajemnego rozwoju.

- Szkoła lub placówka, organizując procesy edukacyjne, uwzględnia wnioski z analizy wyników sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz innych badań zewnętrznych i wewnętrznych.
- Zarządzanie szkołą lub placówką służy jej rozwojowi.

Obecnie dysponujemy niezwykle bogatymi danymi z ewaluacji zewnętrznej. Dotychczas zebrane zostały dane od ponad miliona respondentów: uczniów, rodziców, nauczycieli, dyrektorów, partnerów szkół. Dane, zebrane poprzez wystadaryzowane narzędzia badawcze, pozwalają na dokonanie uogólnień, a także są materiałem do refleksji, wyciągania wniosków i budowania rekomendacji. Do analizy wybraliśmy kluczowe zagadnienia związane z jakością procesów edukacyjnych i je uwzględniamy w naszej analizie. **Uczenie się uczniów jest najważniejszym procesem w szkole i zależy w dużym stopniu od organizacji procesu nauczania, który powinien być prowadzony zgodnie z dorobkiem wiedzy na temat uczenia się**¹. Efektywne uczenie się powinno być aktywne, kumulacyjne, samoregulujące, nastawione na cel, umiejscowione w kontekście i oparte na współpracy². Badania pokazują, że uczenie się uczniów w szkole zależy od wielu czynników. Co ważne, na dużą ich część nauczyciele mają wpływ. W związku z tym nasza analiza objęła:

- Aktywne zaangażowanie uczniów
- Odnieszenie przez uczniów nowej wiedzy do wiedzy już posiadanej
- Samoregulowanie i autorefleksja uczniów nad własnym procesem uczenia się
- Wykorzystanie szkolnej wiedzy w praktyce
- Tworzenie motywacji do uczenia się.

Z analizy danych wyłania się obraz szkoły, w której zajęcia są prowadzone metodami aktywnymi, podczas których uczniowie pracują głównie samodzielnie, rzadziej zespołowo, podchodzą problemowo do zadań stawianych przez nauczyciela lub innych uczniów i zbyt rzadko mają okazję do odwołania się do własnych doświadczeń.

Nauczyciele pracują metodami aktywnymi, na lekcjach uczniowie najczęściej wykonują zadania samodzielnie, rzadziej zespołowo. Nieczęsto otrzymują zadania, do których podchodzą problemowo i zbyt rzadko mają okazję do odwołania się do własnych doświadczeń i do tego, czego uczą się na innych lekcjach.

Szkoła to miejsce, w którym uczniowie aktywnie uczestniczą w zajęciach, o ile są nimi zaciekawieni. Wyniki ewaluacji świadczą o tym, że nauczyciele kładą nacisk na angażowanie uczniów w zajęcia lekcyjne. Jednak ich wysiłki nie zawsze przynoszą efekty w postaci zaangażowania uczniów (co deklarują sami uczniowie), duża część z nich nie jest zaciekawiona tym, co się dzieje na lekcjach.

¹ D. Sterna, J. Strzemieczny, *Organizacja procesów edukacyjnych dla wspierania uczenia się* [w:] Grzegorz Mazurkiewicz (red.), *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.

² E. de Corte, *Historyczny rozwój myślenia o uczeniu się* [w:] H. Dumont, D. Istance, F. Benavides (red.), *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 70-99.

Uczniowie w polskich szkołach mają mały wpływ na proces uczenia się, co jest niepokojące zwłaszcza w odniesieniu do uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, w których aktywne podejście do procesu jest istotnym wykładnikiem powodzenia w procesie uczenia się uczniów.

Z badań wynika, że problemem w badanych szkołach jest poddawanie refleksji procesowi uczenia się i otrzymywanie przez uczniów wskazówek, które oni uważają za pomocne w planowaniu własnego procesu uczenia się. Szkoła to miejsce, w którym duża grupa uczniów nie otrzymuje na co dzień wsparcia pomagającego im powiązać pracę włożoną w uczenie się z wynikami, jakie uzyskują. Duża grupa uczniów nie dostaje zrozumiałych dla siebie wskazówek, jak się uczyć, jak radzić sobie z trudnościami, rzadko lub nigdy nie rozmawia z nauczycielami o swoich postępach w nauce.

Analiza porównawcza danych zebranych w różnych typach szkół pokazuje, że większość tych problemów częściej występuje w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Widoczne jest także, że polska szkoła w tym zakresie nie zmienia się. Jedynie w oczach nauczycieli niektóre kwestie wyglądają lepiej niż w poprzednim roku szkolnym. Jest to jednak w sprzeczności z opiniami uczniów, rodziców i wynikami obserwacji.